

BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARINI XALQARO BAHOLASH TADQIQOTLARI TAYYORLASHDA ILG'OR XORIJIIY TAJRIBALAR

Raupova S.A.

Termiz davlat pedagogika instituti

Boshlang'ich ta'limda matematika va ona tili kafedrasida o'qituvchisi

Tayanch so'zlar: TIMSS, xalqaro baholash, milliy monitoring, baholash.

Ключевые слова: TIMSS, международная оценка, национальный мониторинг, оценка.

Key words: TIMSS, international assessment, national monitoring, assessment.

РЕЗЮМЕ:

Maqolada boshlang'ich sinif o'quvchilarini TIMSS xalqaro baholash tadqiqotlariga tayyorlash bo'yicha Singapur, Janubiy Koreya, Xitoy tajribalari tahlil etilgan. Tahlillar asosida boshlang'ich sinif o'quvchilarini TIMSS tadqiqotlariga tayyorlash yuzasidan taklif va tavsiyalar keltirib o'tilgan.

РЕЗЮМЕ:

В статье анализируется опыт Сингапура, Южной Кореи и Китая по подготовке учащихся начальных классов к международным оценочным исследованиям TIMSS. На основе анализа были сделаны предложения и рекомендации по подготовке учащихся начальных классов к изучению TIMSS.

SUMMARY:

The article analyzes the experiences of Singapore, South Korea, and China in preparing elementary school students for TIMSS international assessment studies. On the basis of the analysis, suggestions and recommendations were made regarding the preparation of primary school students for TIMSS studies.

Kirish. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2018-yil 8-dekabrda "Xalq ta'limi tizimida ta'lim sifatini baholash sohasidagi xalqaro tadqiqotlarni tashkil etish chora-tadbirlari to'g'risida"gi 997-son qarorida "O'quvchilarning qobiliyat va iqtidorlarini umumiy o'rta ta'lim muassasalarining 1-sinfidan boshlab aniqlash va rivojlantirish, o'quvchilarning savodxonligini baholash bo'yicha xalqaro baholash dasturlari va tanlovlarida ishtirok etishni ta'minlash dasturini ishlab chiqish" ustuvor vazifa sifatida belgilangan [1].

Ta'lim yutuqlarini baholash xalqaro assotsiatsiyasining (IEA – International Association for the Evaluation of Educational Achievement) Matematika va tabiiy fanlarni o'zlashtirish sifatini Xalqaro monitoring qilish va baholash tizimi – TIMSS (Trends in International mathematics and science study) tomonidan har to'rt yilda bir marta 4- va 8- sinf o'quvchilarining matematika hamda tabiiy fanlar bo'yicha o'zlashtirish darajasi baholab boriladi.

Bugungi kunda globallashuv, mehnat bozorining talablari ta'lim tizimiga yangi standartlarni joriy etishni yuzaga keltirmoqda. Bunday sharoitda raqobatbardoshligi yuqori bo'lgan mamlakatlarda xorijiy tajribani o'rganish alohida ahamiyat kasb etadi.

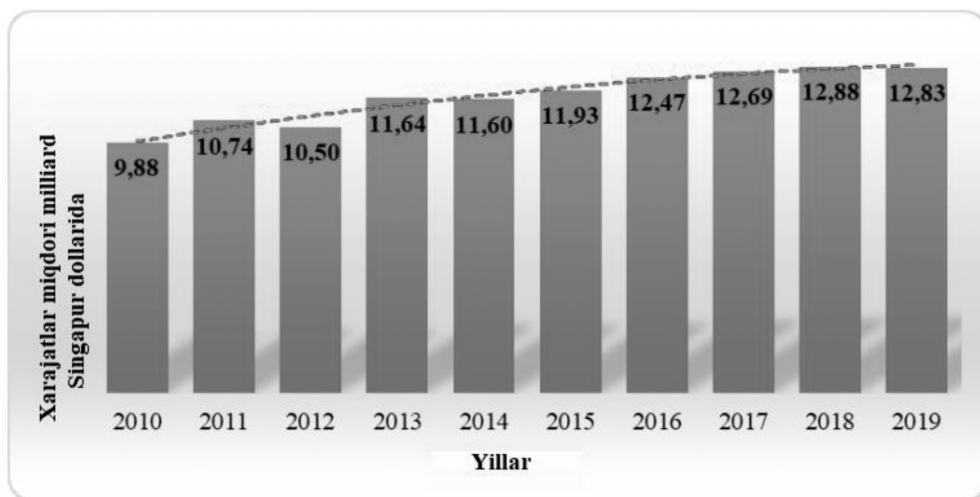
TIMSSning 2019-yilgi natijalariga ko'ra tabiiy fanlar bo'yicha Singapur, Janubiy Koreya, Rossiya, Yaponiya, Finlandiya kabi davlatlarning o'quvchilari yuqori natijalarga erishdi. Ilg'or xalqaro tajribalarni o'rganish boshlang'ich sinf o'quvchilarni xalqaro tadqiqotlarga muvaffaqiyatli tayyorlashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Asosiy qism. Singapur. Singapur ta'limi yangi bilim va texnologiyalarga tayangan, iqtisodiyot uchun namuna bo'lgan tizimdir. Bilim va insoniy ko'nikmalarga sarmoya kiritish tizimning o'ziga xos xususiyatlarini ifodalaydi. Ta'lim tizimining rivojlanishida muhim element – STEM (Science – Fan, Technology – Texnologiya, Engineering – Muhandislik va Mathematics – Matematika) ta'lim modelining joriy etilishi natijasida texnologik rivojlanish yuzaga keldi.

Singapur iqtisodiyoti rivojlanishining yuqori darajasi o'z navbatida ta'limga yuqori global xarajatlar bo'lishini ta'minlaydi. 2018-yilda ta'limga 12,8 milliard Singapur dollari, sog'liqni saqlashga 10,2 milliard Singapur dollari sarflangan. Mamlakat yalpi ichki mahsulotining 16 foizi ta'limga sarflanadi. Iqtisodiy hamkorlik va taraqqiyot tashkilotiga (OECD- Organisation for Economic Co-Operation and Development) a'zo mamlakatlarda o'sha paytda ta'limga sarflangan xarajatlarning o'rtacha miqdori yalpi ichki mahsulotning 4,5 foizini tashkil etgan. Quyidagi 1.1.1-rasmda 2000-2019 yillarda Singapur ta'lim tizimiga sarflangan xarajatlar miqdori keltirilgan:

Ko'rinib turibdiki, deyarli 10 yil davomida Singapurda ta'limga sarflanadigan mablag'lar ortib borgan. Ammo 2019-yilda xarajatlar 0,5 milliard Singapur dollariga kamaygan. Shu yili bu mamlakat yalpi ichki mahsulotning 2009-yildan beri eng kichik o'sishi qayd etildi. Ta'limga sarflanadigan mablag'lar bilan bog'liq yana bir muhim jihat - bu o'qituvchilarning mehnati uchun mo'ljallangan mablag'lardir. Bu sohada Singapur ta'lim tizimi ham shu maqsadda o'z resurslarini ajratayotgan davlatlar orasida birinchi o'rinda turadi.[1]

Dunyoning boshqa mamlakatlarida bo'lgani kabi Singapurda ham uning madaniyati va iqtisodiyoti uchun o'ziga xos ta'lim tizimi mavjud. Yillar davomida o'tkazilgan barcha islohotlar dunyodagi eng samarali zamonaviy ta'lim tizimini yaratishga yordam berdi.

1.1.1-rasm. 2010-yildan 2019-yilgacha Singapurda ta'limning barcha darajalariga hukumat xarajatlari (Singapur dollari hisobida)

Singapur ta'lim tizimida 1-4 sinflar uchun dastur majburiy hisoblanadi, 5-6 sinflarda o'quvchilarga ko'p bosqichli dasturlar taklif etiladi. O'quvchilarga qiziqish hamda imkoniyatlariga qarab bir dasturdan ikkinchisiga o'tish imkoniyati beriladi.

O'quvchilarni baholashda ikkita asosiy maqsadga qaratiladi: nimani o'rgandi, nimani bajara oladi.

O'quv jarayonida qo'llaniladigan baholashning 3 ta turi mavjud: yakuniy, shakllantiruvchi(formativ), diagnostik. Summativ(yakuniy) baholash test yoki imtihonlar yordamida o'quvchining nimani o'zlashtirganligini aniqlash uchun amalga oshiriladi. Uning natijlari ball(baho) yoki o'rganilgan materialni o'zlashtirganlik darajasi ko'rinishida bayon qilinadi. Formativ va diagnostik baholash o'quvchilarga o'quv jarayonida, o'qituvchilarga esa dars jarayonida o'z vaqtida yordam ko'rsatish maqsadida o'tkaziladi. Shuning uchun, o'quv jarayonida baholashning asosiy maqsadi o'quvchilarga yordam berishdir, shu bois u asosan shakllantiruvchi va diagnostik xarakterga ega bo'lishi shart.

An'anaviy yozma testlardan tashqari qo'shimcha ma'lumot olishga imkon beradigan boshqa baholash usullardan foydalaniladi. O'quvchilarga kundalik hayot yoki real dunyo bilan bog'liq muammoli vazifalar beriladi. Baholash o'qituvchi topshiriqni bajarish jarayonida o'quvchining kuzatishi, yechimni interaktiv tarzda sharxlashga alohida e'tibor qaratiladi.[2]

O'qituvchi o'quvchilarni o'z qarorlarini baholashga, kamchiliklarni aniqlashga va ularni bartaraf etish yo'llarini izlashga jalb etadi. O'quv jarayonining borishiga qarab, o'quv jarayonida baholash ham qo'llaniladi.

Maktablar har bir o'quvchining o'zlashtirishini tizimli ravishda kuzatib boradi va ota-onalar bilan yaqindan hamkorlik qiladi. Ota-onalar o'z farzandlarining

yutuqlari haqida xabarlar, shaxsiy telefon suhbatlari, o'qituvchining uyda shaxsiy tashriflari va o'qituvchilar bilan maktabda ota-onalar yig'ilishlarida xabardor qilinadi.

O'qituvchilarning tayyorgarligini davlat darajasida baholash boshlang'ich va o'rta maktablar yakunida umumxalq imtihonlari shaklida amalga oshiriladi. Imtihon varaqlarining mazmuni boshlang'ich va o'rta maktablarining milliy dasturlari asosida tuziladi.

Imtihonlar. Singapur imtihonlari va baholash qo'mitasi tomonidan Ta'lim vazirligi bilan hamkorlikda ishlab chiqiladi va boshqariladi. Boshlang'ich maktab kursi bo'yicha yakuniy imtihon (PSLE-Primary School Leaving Examination) 6-sinf oxirida o'tkaziladi. Ushbu imtihon talabaning quyidagi fanlar bo'yicha yutuqlarini tekshiradi: ingliz tili, ona tili, matematika va tabiiy fanlar (fizika, kimyo, biologiya).

Ushbu imtihonning asosiy maqsadi o'quvchining o'rta maktabda o'qishga tayyorligini va o'rta maktabdagi fanlar bo'yicha kurs dasturini fanlarni o'rganishda uning imkoniyatlariga ya'ni qobiliyatlari va qiziqishlariga eng mos keladiganini tanlaymiz.

Misol tariqasida matematikadan imtihondan foydalanib, boshlang'ich sinf imtihonining xususiyatlarini ko'rib chiqamiz. Bu imtihon shakli va uslubi jihatidan boshqa mamlakatlardagi o'xshash imtihonlardan yaqqol farq qiladi. O'quvchilar uchun ish 3 ta daftarda taqdim etiladi, unga 2 soat 30 daqiqa vaqt ajratiladi. Imtihonning birinchi qismi -1-ish(50 min) 2daftar –A daftar va B daftardan iborat, imtihonning ikkinchi qismi – 2-ish (1 soat 40 min) uchinchi daftarni o'z ichiga oladi. A daftarida faqat bir nechta variantni tanlash imkoniyati bo'lgan 15 ta vazifa mavjud.

Dastlabki 10 ta topshiriqning har birini bajarish uchun 1 ball, qolgan 5 ta vazifaga 2 ball beriladi. Ushbu 15 ta topshiriqni bajarish baholari butun imtihon varaqasi uchun umumiy ballning faqat kichik qismini (20%) tashkil qiladi. B kitobida 15 ta ochiq savollari mavjud. Dastlabki 10 ta topshiriqning har birini bajarish uchun 1 ball, qolgan 5 ta vazifaga 2 ball beriladi. 1-qoidadagi topshiriqlar, asosan, o'quvchi yutuqlarining bilim komponentini sinab ko'rishi uchun oz kuch talab qiladi. 2-ish bir nechta vazifalarni o'z ichiga oladi, ular murakkabligi oshishi bilan tartibga solinadi, ularning bajarilishi 2 dan 5 ballgacha baholanadi, jami – 60 ball . Ishda batafsil javoblari bo'lgan topshiriqlar mavjud bo'lib ular 4 dan 5 ballgacha baholanadi.[3]

Bular evristik xususiyatga ega bo'lgan vazifalar bo'lib, o'quvchidan o'z bilimiga asoslanib, yangi qoida, bayonot, tushuncha yoki algoritm yaratishni talab qiladi, shu bilan birga, faqat topshiriqga javob berishga olib keladigan mulohazalar va hisoblar baholanadi. Shuni ta'kidlash kerakki, ba'zi so'nggi vazifalar ota-onalarning tanqidiga sabab bo'ladi, chunki ularning fikriga ko'ra, ular dastur doirasidan tashqariga chiqadi, mutaxassislar tomonidan aniq baholanmagan va o'qituvchilar tomonidan muhokama qilinadigan mavzudir.[4]

3%) ishtirok etadi; Ushbu sinflarning tanlanishi tasodifiy emas va boshlang'ich maktab ta'limi 6-sinfda, o'rta maktabda esa 9-sinfda tugashi bilan izohlanadi.

Xitoyda ta'lim sifatini monitoring qilish milliy tizimi 1990-yillarda shakllana boshlagan. Ushbu tizim maktabda o'quvchilarning axloqiy, intellektual va jismoniy qobiliyatlarni rivojlantirishga hissa qo'shishi kerak, deb hisoblagan, unga ta'lim sifatini nazorat qilish va oshirishda muhim rol berilgan.[6]

Xulosa. Ta'lim taraqqiyotining rivojlanishida ta'lim samaradorligini oshirish maqsadida 1995-yilda TIMSS Xalqaro o'quv dasturi (ICA) mamlakatning o'quv dasturlari standartlarini mo'ljallangan o'quv dasturlari va ularning darsliklarini potensial amalga oshirilgan o'quv dasturlari sifatida qamrab olish uchun ishlab chiqilgan. Ta'lim imkoniyatlari haqidagi tasavvur IEA o'quv rejasining uch tomonlama moduli edi. O'shandan buyon ushbu tadqiqotdan olingan bilimlarni kengaytiruvchi ko'plab maqolalar va kitoblar nashr etildi. Boshlang'ich sinflarda o'quv jarayoniga TIMSS tadqiqotini targ'ib qilish, uni amaliyotga joriy etish va TIMSS tadqiqotining o'ziga xos talab va maqsadlarini qisqacha ko'rib chiqish barcha davlatlar uchun muhim, dolzarb vazifa bo'lib kelmoqda.

Adabiyotlar:

1. Martin, M. O., Mullis, I.V.S., & Foy, P. (2013). TIMSS 2015 assessment design. In Mullis, I.V.S. & Martin, M.O. (Eds.), TIMSS 2015 Assessment Frameworks. Retrieved from Boston College, TIMSS & PIRLS International Study Center website: https://timssandpirls.bc.edu/timss2015/downloads/T15_FW_Chap4.pdf
2. Martin, M. O., Mullis, I.V.S., & Foy, P. (2017). TIMSS 2019 assessment design. In Mullis, I.V.S., & Martin, M. O. (Eds.), TIMSS 2019 Assessment Frameworks. Retrieved from Boston College, TIMSS & PIRLS International Study Center website: <https://timss2019.org/wp-content/uploads/frameworks/T19-Assessment-Frameworks-Chapter-4.pdf>
3. Martin, M. O., von Davier, M., Foy, P., & Mullis, I.V.S. (2019). PIRLS 2021 assessment design. In I.V.S. Mullis, & M. O. Martin (Eds.), PIRLS 2021 Assessment Frameworks. Retrieved from Boston College, TIMSS & PIRLS International Study Center website: http://pirls2021.org/frameworks/wp-content/uploads/sites/2/2019/04/P21_FW_Ch3_AssessDesign.pdf
4. Martin, M. O., von Davier, M., Foy, P., & Mullis, I.V.S. (2019). PIRLS 2021 assessment design. In I.V.S. Mullis, & M. O. Martin (Eds.), PIRLS 2021 Assessment Frameworks. Retrieved from Boston College, TIMSS & PIRLS International Study Center website: http://pirls2021.org/frameworks/wp-content/uploads/sites/2/2019/04/P21_FW_Ch3_AssessDesign.pdf
5. UNESCO. (2012). International standard classification of education ISCED 2011. Retrieved from <http://uis.unesco.org/sites/default/files/documents/international-standard-classification-of-education-isced-2011-en.pdf>
6. P., Fishbein, B., von Davier, M., & Yin, L. (2020). Implementing the TIMSS 2019 scaling methodology. In M. O. Martin, M. von Davier, & I.V.S. Mullis (Eds.), Methods and Procedures: TIMSS 2019 Technical Report (pp. 12.1–12.146). Retrieved from Boston College, TIMSS & PIRLS International Study Center website: <https://timssandpirls.bc.edu/timss2019/methods/chapter-12.html>